

HORVÁTH (EÖ) TAMÁS

Ananké

Ha csak egy percet is haboznak, holtan emelik ki. Éppen a partnak fordították volna bárkáikat. A zsákmány pont annyi volt, mint egyébként. A várttól csak egy kevéssel maradt el. Az emberfia folyton így tér nyugovóra: majd holnap. De túlcorduló remények híján kievezni is hasztalan úgyszólván.

Nem gerendába, nem is deszkába, jószerével forgácsokba kapaszkodott. Ha szemük láttára merül el a habokban, azon sem illett volna csodálkozniuk.

Máskülönben egyikük sem tudott róla, hogy bármiféle vihar dúlt volna azokban a napokban. Igaz, a halászember nemigen hagyja el a biztonságos partközelt. Hosszú ideje, akár hetek óta is hányódhatott odakint. Ha kegyesek voltak hozzá az istenek, ők maguk miért ne?

Vizet, epét, vért okádott. Ugyan, most csak azért húzták ki, hogy odakint, a parton patkoljon el aztán? Csóválták a fejüket rendesen. Egyikük akár ha az evezőlapátot emelte volna. Ne szenvedjen már annyit! A faluba karjukon cipelték be lényegében.

Nem is törődtek vele igazából. Ha elég erős: talpra áll. Ha nem: a halhatatlanok rendelése. Vizet azért kapott. Ők mindent, ami tőlük telik! Egyébiránt boldoguljon, ahogy bír. Tennivaló akad bőven. Akár be is állhat középük halásznak, ha bírja. Vagy földművesnek, pásztornak.

Csak a pap feszengett egy kissé. Minek kellett kihúzni, ha a Szigonyos el akarta vesejteni? Ha meg mégsem, magától is partra vergődött volna. De ezt sem fennhangon, hanem csak úgy, bele a szakállába.

Mikor aztán letisztult róla a sár, a hányás, kiderült, emberi a formája. Jócskán nem ifjú már, de még innen, hogy rendezgesse a maga mögött hagyott éveket. Első látásra semmivel sem külön, mint akármelyik kint a mezőn, a kikötőben, a kocsmában.

Javarészt ugyanazon szavakkal élt, mint a helybeliek. Hellyel-közzel furcsán, idegenül gördültek le ajkáról, de azért érthetően. Jól ismerte az isteneket, a róluk szóló történeteket. Egészen jól, nála különül talán csak a pap...

Jószerével senki sem hallott róla, mely vidéken, mely népek beszélnek így. Akadt ugyan egy-kettő, aki hajósként, vándorként messzibb tájakra is elmerészkedett, de a hanghordozás meg a dolgok, melyekről mesélt, nekik sem voltak ismerősek.

Ő maga – ki tudja, miért – nem akarta megnevezni hazáját. Mikor erről kérdezték, vagy elhallgatott hirtelen, vagy másfelé terelte a szót. Hihették volna akár azt is: odahaza valami égbekiáltó bünt követett el, s ezért most soha többé nem teheti lábát szülőföldjére.

Amúgy egyre inkább az a vélekedés alakult ki róla: nem a köznépből való. A múltját nem firtatták. Ha tisztességgel viseli magát, lesz helye. Meg nyilván, ha valami hasznos foglalatosságot talál magának. Naplopók jobban teszik, ha menten odébbállnak.

Mint aki szólni kíván, úgy kapta fel a fejét. S aztán úgy is maradt jó hosszú pillanatokra. Várta mindenki: választ ad erre a nem éppen barátságos kérdésre.

„Mi is csak abból élünk, amit nap mint nap sikerül kicsikarnunk az égiektől. Földtől, tengertől. Ha egy szép napon elegük lesz belőlünk, és lesújtanak ránk, egy szavunk sem lehet.” Az előjáró, úgy lehet, át sem gondolta, mit is beszél. „Nem azt kívánom mondani ezzel, hogy jöttmentnek tartunk, vagy más effélének. Egyszerűen csak igyekszünk megóvni a magunk kicsinyke jólétét a rendelkezésünkre álló eszközökkel. Csellel, erőszakkal, ha kell. Senki nem haragszik rád, csak várunk tőled is valamit.”

Nem látszott az idegenen, hogy akár egy pillanatra is megsértődött volna. Bólintott, mint aki alaposan, ábrándok nélkül felmérte a helyzetét. S mint akinek néhány szempillantás kell csak, hogy tisztességes, mindenkit eligazító választ adjon.

És elnézett valahová messze. A falun, a szárazföldön, a nagy vizeken is túl. Ahová sem tekintet, sem képzelet nemigen bírta már követni.

„Nem leszek soká. Távozom innét, mihelyst alkalom adódik.”

Könyvtár. Gyakorlótér. Fürdők, színházak. Ki-be jártak a kikötőben a háromsorevezős gályák, úszkáló csodapaloták.

A templomban naponta többször is mutattak be áldozatot a halhatatlanoknak. Mindekelőtt a Tengerség Urának. Nemcsak a papok, előkelők: a köznép is tisztában volt vele: köszönettel tartozik az isteneknek. A biztonságért, a bőségért. Hogy a tengerrengések, szökőárok, ínségek elkerüljék a szigetet. A Várost. Mely pusztán nem város, nem is ország. Egész földrész, úgy lehet.

Széles és tiszta sugárutak hálózta be keresztül-kasul. A parkokban, függőkertekben ezernyi virág, fa és fűféle. Mindaz, ami szemnek és emberi érzéknek kedves. S a piacon a javak és portékák soha nem tapasztalt tömkelege. Nemcsak az, amit a föld és a vizeknek mélysége megterem. Távoli világok kincsei, drága ritkaságai. Olyasmik, melyeket más tájkon csak dúsgazdag kufárok, fejedelmek engedhetnek meg maguknak.

És csodálkozva, kissé fölényes derűvel szemlélték az idegen utazókat, kalmárokat. Mi az, amit *ezek* képesek még megmutatni? Érdekesek, különösek, helyel-közzel mosolyogni valók. De hozzájuk képest csak vidék.

Az sem lehetetlen: némely dolgokban tudnak figyelemreméltót alkotni, de az *egészhez képest* van még mit pótolniuk. Persze ezt tudomásukra hozni nem szabad. Sem nyíltan, sem tapintatosan jelezve. Az úgy jó, ha a maguk erejéből dolgozzák le a hátrányt.

Az egyértelmű ugyan, hogy odaát, a szárazföldön korábban köszönt be a pirkadat, ám az alkony őnáluk időzik legtovább. Már egészen korán, alig egy órával azután, hogy delelőre hágott a Nap, elül a madarak csacsogása, bágyadozni kezdenek az ezerszínű virágok. Aznap már fel sem élénkülnek.

Más országok gyermekei nem sokat tudhatnak erről. Mi a meghaladhatatlanul szép a múlandóságban? A függőkertek. A hippodrom. Még itt van, de eljön, biztosan el a pillanatot, mikor már nem lesz. Az emléke sem.

Az iskolákban mindenhez hozzá lehetett férni, amit a világ az idő szerint ismert. A legkiválóbb mesterektől, hiánytalanul. Azoknak, akik erre méltónak bizonyultak. Itt is lehetnek részletek, töredékek mindabból, ami tudható, de az egészet valahová mégiscsak össze kellett rakni. Vagy törekedni rá legalább.

Szóval, akik itt nyernek beavatást a legfőbb titkokba, azokat a világ bármely táján tisztelet, megbecsülés övezi. Amit itt lehet megszerezni, az nem egyszerűen tudás. Több, nemesebb, magasabb. Kikezdzhetetlen úgyszólván. Ez az út más népek fiainak is

nyitva áll természetszerűleg, de valamely furcsa véletlen folytán ők nemigen felelnek meg a szigorú követelményeknek.

„Innét nyugatra nincs már világ. Semmi olyasmi legalábbis, ami emberinek nevezhető. Aki visszatér egyáltalán, távoli, vad földekről mesél. Egylábú óriásokról, haltestű aszszonyokról, szalamandrákról. Ha ugyan hitelt lehet adni az efféle leírásoknak. A legvalószínűbb, hogy hirtelen véget ér a tenger, s az utazó a semmiségbe zuhan.”

Valamint a véget nem érő ünnepségek, fogadások, multságok. A szinte folyamatos *könnyű mámor*: Amiről úgy véli az emberfia, hogy talán még nem vétek. Ennyi azért neki is jár. A fesztelen, gáláns csevegések a mirtuszligetekben, olajfák susogó lombjai alatt. És a halvány, alig azonosítható viszolygás a csömörtől, a másnaptól. Jaj, mert ha beléakaszodik a húsba a szenvedély, akkor nincs egykönnyen megállás!

Mosolygó, derűs arcú népek mindenfelé. Koldusok, nyomorodottak mutatóba se. Mintha testi hiba, betegség, elmúlás csak a rémtörténetekben létezne.

Nem kérdezni, honnét a jólét, a ragyogás! Van, mert adták, adják folyamatosan a nem múló. A Kagylótrombitás mindenekelőtt. Aki gyanakszik, annak viszket a lelkiismerete. Nincs tegnap. Felejtani jó. Az előző alkonyatot, ahogyan éjszakába hajolt, s a kellemes bódulat mögül kikandikált egy alig észlelhető émelygés. De csak egy szemvillanásra. Annyira sem. Mikor az alkalmi leány (vagy fiú?) ábrázatán a vágy mintha megsüppedt volna. Talán ő is fáradt lehetett kissé.

Más földről érkezett utazók, kereskedők könnyeiket gyűrik vissza, ha vitorlát kell bontani. Fogadalmakat tesznek, titkon ezüstpénzt hajítanak a tengerbe. Hátha. Hátha. És mindazt, amit megéltek, tapasztaltak, buzgón igyekeznek másolni odahaza. Persze, kissé savanyú szájjázzal, hiszen valahogy semmi sem sikeredik egészen olyanra.

Reggelre, déltájra, ha kilép az emberfia az utcára, már feltakarítottak mindent. Hányadékot, emberi ürüléket. (Vért?) Előző este, éjszaka úgyszólván semmi különös nem történt. Vagy nemigen emlékezni rá. Ragyogtak a csillagok a feketeskék égbolton. Csak ezerszerte többen, ezerszerte irgalmatlanabban, mint közönségesen.

„A múlt nincs. Története csak hiányos országoknak, népeknek lehet. Tökéletlenségükből adódóan, folyton elkövetnek valami olyant, amit nem bírnak már, jószerével képtelenség is helyretenni. A történelem az emberi gyarlóság egyenes következménye. Ha lehet is okulni is hibáikon, csak mint távoli és igen-igen valószínűtlen eseményeken.”

Katonaságot, fegyverest hiábalóság keresni. Bűn, erőszak csak ott él, ahol bárki is szükséget szenvedhet. Ahogyan a felforgató eszméknek, lázongásoknak az elfojtott, fel-fokozott vágy a bölcsője, Féken tartani, fenyíteni azt kell, ami kitörni, pusztítani készül.

Mire jó a rózsaujjú hajnal, felszívódnak a csillagok a mélyűr feketeskékjébe. Nem tudni, mire emlékeznek. Hány vérfertőzés, hány testvérgyilkosság terhét cipelik. Reggelre, mire kitódul a nép az utcára, minden makulátlan. A fel-feltörő lenge hányinger könnyedén visszanyelhető. Sem okádék, sem vér, sem hullák, csak egy múló, lidérces álom.

A talaj olykor alig észrevehetően megmorajlik. Azt tartják, más népek vétkei háborognak ilyenkor az istenek.

Nem sok mindenhez ért, hamar kiviláglott. Pontosabban: semmihez sem igazán. Akárhol próbálkozik, kerékkötőnek való leginkább. Kint, a mezőn, a hajó fedélzetén vagy a műhelyben.

Amihez fogott, kínlódás lett a vége. Pedig látszott: nagyon akarja. Azt sem lehetett mondani igazából, hogy kétbalkezes. Mihaszna, bajkeverő. De ha megfeszült, sem bírt a többinek hasznára lenni. A jó szerencse úgyszólván szándékkal tért ki előle.

Fel is tették a kérdést: mi az ő tisztas mestersege? Nem ifjú már, kell, hogy valamin járatos legyen. Akár egy helyben töltötte eddigi életét, akár kóborolt szerzte a világban, csak felszedett magára valamit.

Küszködött a szavakkal érzékelhetően. Karját maga elé emelte, tenyerét ökölbe szorította, préselte a száját. Mély lélegzetet vett kétszer, háromszor is, majd sóhajtott ugyanannyiszor.

„Nem jó erről beszélni.”

A kocsmába ritkán tért be. A falubeli férfiak, mondhatni, rendszeresen. Ha nem is minden áldott este, de meglehetősen gyakorisággal itták le magukat. A korhelységet az élet természetes velejárójának tekintették. Nem nagyon bírták felfogni, miért nem duhajkodik velük együtt az idegen.

Aki ha betért olykor-olykor, akkor sem időzött soká. Felhajtott egy pohár bort, kettőt. Ha beszédbe elegyedtek vele, készséggel válaszolt, s aztán távozott, mielőtt a hangulat tetőfokára hágott volna.

„Valami sötét titka lehet.” A pap rejtegetni sem próbálta gyanakvását. „Ezt az alakot keresik, űzik valakik. Nálánál, nálunknál is magasabb hatalmak. Meglehet, maguk a halhatatlanok.”

Az asszonyok úgy általában nagyobb jóindulattal tekintettek rá. Hogy lassanként gyógyultak sebei, kezdte visszanyerni emberi formáját, tüstént észrevették: férfiból van. Kacérkodni vele ugyan semmi szín alatt, de ha a közelükben mutatkozott, a szokásosnál is többet fecsegték, vihogtak.

Azt senki sem tudta, merrefelé talált szállást magának. Nem a szabad ég alatt hált, efelől mindenki bizonyos volt. Egészen korán hajnalban megjelent a faluban, hátha megbízza valaki valamivel. Ott is maradt késő estig rendszerint.

Szolgálataira amúgy nemigen tartottak igényt. Különösen, hogy egyre inkább elterjedt róla: valaki nehezten rá a nem múlok közül. Elsőre egészen értelmesnek, jóra valónak tetszik, ám minden kiesik a kezéből. Bármihez fog, szinte biztos, hogy balul üt ki.

„Kevéske idő, és elhagyom ezt a helyet. Ki türelemmel legyetek még irántam.”

Az a lány még csak szépnak sem volt mondható. Ha a többivel együtt mutatkozott, fel sem tűnt jószérével. Csacsogott, nevetgélt, mint akármelyik. Olykor még egy-egy könnyen félreérthető megjegyzést is megengedett magának, mint az érettebb asszonyok a kútnál vagy közös fürdésnél a patakban.

Már abban a korban, mikor az ifjak, férfielemek fel is figyelhetnének rá. Nemcsak kibeszélhetik, próbálkozhatnak is nála. Máskülönben ez is része volt a mindennapoknak. Férfiak, asszonyok tulajdonképpen ügyeltek a jó erkölcsre, a család békéjére. Addig, amíg a test kívánsága nem követelt valami szokatlan erővel.

Őt magát jó darabig szóba sem hozták, mint olyat, akivel *ilyesmi* megesne. Nem tartozott ugyanis a falu népéhez. Idecséppent, kilép. Ha a nyáját bízzák rá, legalább egy biztosan elkószál, a műhelyben megégeti magát izzó vassal, tengerbe esik a bárkáról.

Az asszonyok azért megtapasztalták lényegében: nincs férfi, akiért szabad volna megbolondulni. Előbb-utóbb egyforma lesz mind: pohos, kopaszodó kisgyermek, akinek jól

ki lehet számítani a szeszélyeit. (Habár olykor igen fura meglepetésekre képesek.) A gyermeklányok erről még nem sokat tudnak.

Nem űzte el magától, ám biztatni sem biztatta. Engedte egyszerűen, hogy jelen legyen az életében. Már amennyiben jelenlét az, mikor valaki folyton a legváratlanabb és legkínosabb helyzetekben bukkan fel.

És nevet rajta. Pont úgy, mint a leányok a bátortalan, esetlen legényeken. Aiktól úgy nem akarnak semmit, hogy azért csak higgye azt. Pedig dehogynem.

„Valami nagyon súlyosat kellett hogy elkövessen az égiek ellen. Amíg itt él közöttünk, mi magunk sem vagyunk biztonságban.” A pap egy perc nyugtot sem hagyott az előljárónak. „A te felelősséged, hogy ez itt lehet még. Beengedni sem lett volna szabad. Ha odavész, hát odavész. A halhatatlanok már kimondták felette az ítéletet.”

Amaz menekült szinte. Be nem ismerte volna: neki aztán magyarázhatnak a különféle isteni jelekről! Vagy képesek fenntartani a békét, a viszonylagos jólétet a bölcsek, jóvendőmondók?

Aztán elterjedt egy napon a hír: hajót épít az idegen. Látni vélték a part egy eldugott szakaszán. Rönköket, köteleket hordott össze. Honnét kerítette, senkit nem érdekelt jóformán.

Úgy tetszik, kicsit közvetlenebbek lettek hozzá. Ha néha-néha betévedt a borozóba, odaszóltatták magukhoz: hajtson fel már velük egy vagy két kupával. Érdeklődtek, kell-e segítség. Ha megakadna valamiben. Kicsiny a község, való igaz, de azért találni megbízható mesterembert.

Elmosolyodott. Éppen úgy, mint akinek valami rettenetes ostobaságot mondanak, de nem bántaná meg azzal a másikat, hogy meg is felel rá.

Hanem az egyik este több lett a pohár a szokásosnál. Vagy a víz kevesebb, amivel az italt keverték. Csak egy kicsit lett bőbeszédűbb. Fel sem tűnt igazán a többieknek. Talán csak az, hogy egyre több, sosem hallott, furcsa kifejezést szó a beszédbe.

Majd minden átmenet nélkül nevetni kezdett. Harsányan, megfélelmezve magáról, akár a kisgyermek. A kocsma népe egy ideig nem is tudott mit kezdeni vele. Elnémulva, megdöbbenve bámulták. Aztán váratlanul kirobbant valamelyikből a hahota. Majd a másiktól, harmadiktól. Kisvártatva gyöngyöző, csilingelő kacajok feleltek a faluból a fergeteges hejehujára.

Vagy fél órát kacagott együtt a község. Azt sem tudták, miért.

„Az emberi lény születésétől fogva nemes és erkölcsös. Minden jellemhiba, tompa értelem, külső torzság a tökéletlen nevelés következménye. A gonosz cselekedeteket: gyilkosságot, tolvajlást, paráznaságot a be nem vallott, túlhajszolt vágyak okozzák. Ezekkel le kell számolni.”

Rigók, fülemülék csattogtak a ligetben. Enyhén sós tengerillat kúszott be valahonnan, messziről. A gyümölcsfák elvirágoztak már, s a Város fürdött a késő tavasz-kora nyárban. Az iskolát – akadémiát – látogatni is egészen másfajta érzés volt. Látszott a mesteren is: szívesebben lubickolna a fürdőben, vagy venne részt félalkonyattól hajnalig húzódo lakomán, ivászaton.

Ücsörögni, heverészni a zsenge pázsiton, s élvezni félig bódultan, ahogy a tanító hangja belevegyl a méhek, bogarak zizegésébe. Szívesen feltenné magának az emberfia a kérdést: mennyivel több az értelme a tanításnak, mint a májusi zsongás-bongásnak?

„Aki ide született, hallomásból sem ismerheti a bűnt. Aki mindent megkap az életben, ami testnek és elmének jó, miért is áhítozna többre? Jólét és tudás. Amíg e kettő hatja át az ország életét, életünket, semmi bajtól nem kell tartanunk. A kételkedés minden zűrzavar gyökere. Kétkedni abban, hogy erény és értelem önmaguktól, külső segítség nélkül is diadalt aratnak.”

Ki emlékezett az előző estére, mikor minden összekavarodott? Minden és mindenki. Könnyed csevegésnek indult, kerti vacsorának. Meddig fokozható, ami kellemes? Hol a határ, ahol a gyönyör nagy hirtelen undorba fordul át? Az emberi természet magagától képtelen az alantasra, féktelenre.

Van. Nem érdemes firtatni, mi a bőség, a kényelem forrása. Nem ajánlatos. A fáradtság, a szenvedés, a hirtelen, erőszakos halál a tisztátalanok bére. Avagy látni az utcán egyetlen ágrólszakadatot, nyomorékot?

Mire jó a rózsaujjú hajnal, mindenre lehet magyarázatot találni. El lehet ringatni a rossz utóérzeteket. Semmi nem esett meg. A csillagok is másnaposak. Kialusszák magukat, és múló, lidérces álommá fakul bennük minden elmúlt éjszaka.

A föld csak néha-néha moccan. Gyötrődnek a bűnös lelkek.

Nem nagyon illik faggatózni azokról, akik eltűnnek hirtelen. Két-három nappal, hét-tel korábban még ott heverték a ligetben, ott vigadoztak, vitakoztak; mondtak, kérdeztek valami furcsát, aztán egyszer csak nyomuk veszett. Léteznek hivatalos, félhivatalos tájékoztatások. Ennél tovább kutakodni nem nagyon érdemes.

„A kételkedés önmagában forrása a rossznak, a bajnak. Aki nem képes fenntartás nélkül elfogadni a világot, már nem ártatlan. Gyanakvás, ellenkezés fészkelte be magát annak a szívébe. Beavatott, értelmes emberek körébe nem való az ilyen. Kezdetben csak kérdez, képtelen összefüggéseket igyekszik feltárni, később áskálódik, vizályt szít, legvégtére a nyílt lázítástól sem riad vissza. El kell különíteni az effélet a jóra való népek köréből. Szigorúan, véglegesen, nehogy akár egy pillantásával, egy kétértelmű mondatával is meghasonlást keltsen a békés, engedelmes alattvalók körében.”

Valahol, távol, kívül a Városon – így tartotta a szóbeszéd – hatalmas rabszolgatelep található. Ezrével, tán tízezerével is élnek ott, akik látástól vakulásig, vérrel-vérítéssel robotolnak, hogy a Város, a Sziget (földrész?) szükségét ne érjen.

Nem is emberi lények jóformán. Makognak csak, rongyokat viselnek, állati bőrt, akár a barbárok. Bűzlenek, és a saját mocskukban fetrengenek.

És rendkívül veszedelmesek mindarra, amit az ésszel, alkotó erővel megáldott ember hozott létre. Törnének-zúznának, gyújtogatnának legszívesebben. Ha útjukat nem állnák. Szerencsére a szigorú, gondos őrizet, mely alatt ezeket tartják, csírájában elfojt minden kitörési kísérletet.

Zümmögtek, döngöcséltek a méhecskék, bogaracskák, csattogtak a rigók, fülemülék. Lágy hangzatuk egybefonódott a Mester dallamos duruzsolásával. Az altalaj sem mocorgott éppen.

Kérdést jószerével senki sem tett fel. Meg sem fordult tán a fejében, hogy lehetne. Kellene. Hiszen tavasz van. Annak is az utója. Az olíva, a gránátalma elvirágoztak már ugyan, de illatok keringenek még a levegőben. Hogy mi lett azzal, aki egy hete még itt heverészett közöttük, és oly különöseket kérdezett? Hogyan is mondta?

„A felforgatók, a megrögzött bajkeverők alig különböznek a vadaktól. Alkatuktól fogva vérükben van az áhítozás a felforgásra, rombolásra. Valódi, jobbító szándék nem

vezérli, nem is vezérelheti őket, hiszen a Város, a Sziget rendje semmi kivetnivalót nem hagy maga után. Ennélfogva még a barbároknál, vadaknál is hitványabbak, alávalóbbak, hiszen önként tagadták meg azt, amire születésüktől fogva alkalmatlanok amazok. Ki kell vetni, el kell távolítani a magasabb, beavatottabb körökből, nehogy undok, lázító tanításaikkal megfertőzzék, romlásba taszítsák mindazt, ami felépült itt évezredek alatt.”

Azt suttogták, közübük számúzik azokat, akik kételkedni merészelnék. Akiknek gyomra kavarog a folyamatos késő tavaszi zsongástól. A pirkadatig tartó lakomáktól, túlhajsolt gyönyörtől. Akik állandóan akkor és úgy szólalnak meg, ahogyan nem illik, nem tanácsos.

Hogy odafönt, egészen magasan, a beavatottaknak egy egészen szűk körében sejtek már: baj van. Nem kicsiny, nem is átmeneti. S nem csak azt: kik okozták, miként, hanem azt is: mi módon lehetne kivergődni belőle. De nem fogják megtenni. Rettegnek tőle: évszázados, évezredes hazugságok emelték a boldog várost, a boldog szigetet. Hogy újak, frissek, alulról érkezettek kezébe kerülhet a hatalom. Hát inkább a kettős beszéd, a virágnyelv. A könyörtelen leszámolás nemcsak a valódi és lehetséges ellenfelekkel, de mindenkivel, akiben mutatkozik a tehetség, az eredeti gondolkodás csírája.

És lubickolni tovább az édes, a langyos rothadásban. Élvezni a késő tavaszt, a kora nyarat, a zizegést, a levegőben örvénylő édes illatokat (meglehet, utoljára). Ahogyan halandó nem élvezett még. Az orgiákká fajuló, kerti lakomákat.

Nem számít az sem, hogy néhanapján súlyosan megremeg az altalaj.

Másnap, mikor viszontlátták, már nem nevetett. Egészen rosszkedvűnek tetszett. Már nem is igen törte magát azon, hogy a községnek hasznára legyen. Mintha beletörődött volna: amihez hozzáér, abból úgylis csak kár lesz.

Már sokaknak fúrta az oldalát a kíváncsiság: mi oka lehet? Meg szánták is. Főként az asszonyok. Kétkelkezes, nem kétkelkezes, a közelsége mégiscsak kellemes. Ha mégsem állna odébb, az sem volna tán baj.

„Valaki szétrontotta a hajót.”

Persze, senki nem látta még azt a lélekvesztőt, tutajt vagy micsodát, de elhitte mindenki elsőre. Be nem ismerték volna, de lelkük mélyén megkönnyebbültek egy kissé: maradnia kell még.

Csak a pap duruzsolt folyvást az előjáró fülébe: nyugtalanítók az előjelek. Van ebben az alakban valami túl érzéki, így mondta. Idegen mindentől, ami biztonságos, hétköznapi, bonyodalmaktól mentes. Zavart, szerencsétlenséget fog okozni, hiába áll tőle távol minden ártó szándék.

A leány pedig minden áldott nap kint ült a kútnál. Ahová reggelente ő is oda szokott telepedni, hátha reá bíz valaki akármilyen kisebb-nagyobb feladatot. Általában nem. Ilyenkor egy-két óra múltán felállt, sarkon fordult, eltűnt. Addig a lány sem mozdult. Nem szóltak egymáshoz, pillantást sem váltottak igazából. Napról napra így játszódtott le az egész. Mintha tökéletes véletlen volna.

Jócskán a végén jártak már a tavasznak, mikor sohasem tapasztalt havazás szakadt rá a vidékre. Ritkán, de megesett ilyesmi. Tél utóján, tavasz elején, derekán is. Derekasán túl jártak már a virágzáson. Apró, zöld cseresznyék, fügek virítottak mindenfelé. Egy szempillantás alatt undorító barnásfeketére fagytak. Hetekig dideregtek még, mire úgyahogy felengedett az idő.

„A köznép természeténél fogva babonás és előítéletekkel terhelt. Hogyan lehetne elmagyarázni nekik, hogy voltak, lesznek dolgok, összefüggések, amelyeket csak unokáik unokái, vagy csak azoknak unokái tudnak majd felfogni, belátni? Sőt, olyanok, melyeket ők sem, de még az ő unokáik unokáit is ezért gyötri majd az álmatlanság. Akármekkora gazság, de szükséges egy valaki, akire rábökhetünk: ő minden bajnak az okozója. Semmiről nem tehet, tudjuk mind a ketten – köznapi értelemben legalábbis. Ám ezt az istenek már képtelenek felfogni, kiváltképp a Csigaszakállú. Tetszik, nem tetszik, meg kell szabadulnunk tőle.”

Terjedt a szóbeszéd, miszerint keresztezte volna az útját valakinek az égiek közül. Meglehet, nem is akarattal. Egy zugot keres a boldogtalan, ahová elrejtőzhet az istenség haragja elől. Már nem kérték a kocsmában, hogy meséljen, énekeljen. Hogy dereglyét építene, ámítás csak. Láta bárki is? Ennyi idő alatt nem egy tutaj, de egy kisebb fajta gálya is elkészül. Félrehúzódtak az asszonyok, ha megjelent a falu főterén.

Egyedül a gyermeklány nem. Amíg az idegen nagy sóhajtvá össze nem szedelőzködött, addig ő sem mozdult. Várakozott még néhány percig, mintha arra számítana, vizszatér váratlanul. Elhagyta a józan esze, kezdték róla híresztelni.

Odaveszett az egyik bárka, nem is oly messze a parttól. Végső soron mindig várhatók az ilyen veszedelmek, csapások, de ha rövid időn belül többször érik a közösséget, akkor ott valami nincs a helyén. Hazatérőben voltak épp. Az alkony még nem ereszkedett alá teljesen. Mindent jó lehetett látni. Ha kicsit jobban igyekeznek, tán meg is maradnak. Felhő sehol egész nap, és tükörsima volt a víz színe. Már az evezőket is bevonták. Abból a távolságból akár úszva is elérhetni a szárazföldet. Aztán honnan, honnan nem, egyszer csak ott termett a hullám. Mint egy hegy, akkora. Előtte, utána semmi. Előfordulnak ilyenek tíz évente, száz évente, de valami kell, hogy legyen mögöttük. Egy sem került elő, sem élve, sem holtan.

„Kecskét, kakast szokás áldozni. Nagy ritkán tulkot. Ez a jöttment nem közülünk való. A vétke – akár szándékos, akár önkéntelen –, úgy lehet, egészen nagy. Mintha baromnak metszeném el a torkát. Az sem érez semmit. Szinte. A közösség megérti majd. Ők nem az okokat keresik. Fárasztó nekik a történések mélyére tekinteni. Rövid és könnyen megjegyezhető mondatokat várnak. Nincs még egy lehetőség, elébe kell mennünk a sorsunknak. A felszálló füst vélhetőleg kedves lesz a halhatatlanoknak.”

„Hiába fogok hozzá újra és újra. Két nap, három sem telik bele, és a kötelek darabokra vágva, a rönkök szanaszét, a tengerben.”

Akár ha a falnak beszélt volna. Szinte sírt. A férfiak felé sem fordultak, ha a csapásokba tért. A nők menekültek úgyszólván a közeléből.

A csitri kitartott persze. Ha nem hajtották ilyen-olyan ház körüli munkára, fél napokat is elücsörgött a forrásnál. Sem szólni hozzá, sem ránézni, mintha ott sem lenne. S még akkor sem pillantani fel, mikor az elunván a hasztalan várakozást, cihelődött s indult. Hanem az egyik asszony csak kileste: nem hazafelé veszi az utat kicsivel azután, hogy a férfi magára hagyta, hanem egészen másfelé.

Majd egyik napról a másikra elapadt a kút. Mondhatni akár: pillanatok műve. Addig semmi baj nem volt vele. Jó hideg, tiszta vizet adott. Bőségesen. Ha semmi másra, erre azért büszkék voltak a falusiak. Vártak egy napig, kettőig: hátha csak átmeneti, hátha csak tévedés. Fél napi, egész napi járásra tudtak csak forrásról. Ami persze közel sem annyire friss, és más három község is civakodik rajta.

Nem vitás, ki az oka. Ő gubbaszt ott órák hosszat. Lám, annak a szerencsétlen leánynak is eszét vette.

„Összeállt a kép. Ez *oda* való. Ahová beteszi a lábát, zűrzavar, veszedelem támad. A falu életével játszol, előljáró! A fényűzés, a gög, a bujaság és a féktelenség vitték romlásba a Szigetet. Ez itt lehet akár ártatlan is, az istenek másképp mérnek. Ha agyonnyomnak egyet irdatlan tenyerükkel, hány és hány hullik körülötte csak úgy, óvatlanságból? Tudjuk mind a ketten, hogy a község képtelen ellenni hiedelmek, sötét hókuszpókuszok nélkül. Pont így akarják. Tegnap még együtt röhögtek, nyertettek veled, de most szeretnék látni, amint kitépik a szívét elevenen. Neki is így jó. Akárhogyan is: az ítélet meghozatala és kihirdetése a te tiszted. A szertartást majd elvégzem.”

„Odakint, távoli országokban felszaporodott az emberi silányság. Azért rázkódik a föld. Lehányja magáról, elnyeli a hulladékot, s a tisztákat, nemeseket megtartja azután. Néhány nap mindössze, egy hét legfeljebb, és nyugalom lesz ismét.”

Hitték is, nem is. Inkább nem. Feltartóztathatatlanul terjedt a szóbeszéd, hogy a bölcsek, előkelők, beavatottak semennyire sem urai a helyzetnek. Nem évekkel: hónapokkal előre sem számolnak már.

Ám akármennyire is világossá vált mindenki számára: ez a vég, menekülni senki sem akart. Kitombolni az utolsó heteket, napokat. Csak ez hajtotta a Város, a Sziget népét. Belekóstolni minden elképzelhető gyönyörűségbe, mielőtt az örökös éjszakába hullanának.

A jószok, szertartásvezetők régen, akár évtizedek óta tudják: romlik, süllyed a Birodalom, ám hallgatnak mélyen, mosolyognak bele illatosított szakállukba: ez nem a vak, nyálkás tömegekre tartozik.

Lesurranni a kikötőbe, elkötni egy hajót, ez járt a fejében. Rábízni magát a jótékony szelekre, áramlatokra. Ez itt nem hazája többé. Nem a hamisítás, a narancsvirágos szónoklatok háttérében lappangó erőszak, hanem az édesség miatt. Már nem is a hajnal, az egyre nagyobb üggyel-bajjal elringatható emelygés, hanem az alkony. A könnyed, olykor enyhén érzéki csevegések reménye. Hogy kellemes lesz ismét, mint akármikor. Újabb és újabb izgató élmények várják.

Elszabadult a Város. Mintha soha nem ismertek volna féket, mértéket. Mintha világéletükben messze küldték volna a tanítókat, bölcseket. Nem dorbézoltak: őrzöngtek. Úgy tetszett: egyetlen hét, egyetlen nap alatt rombolnák szét, amit őseik fáradságos évezredek, tán tízezredek alatt emeltek.

Máskülönben csodálatos nyáridő köszöntött rájuk. A pacsirták daloltak, döngtek a méhek, és soha addig nem tapasztalt bő termés ígérkezett.

„Semmi különös, hirdették a beavatottak. Átmenetiek csupán a nehézségek. Az előkelők, a jószok, a Birodalom vezetői azon fáradoznak éppen, hogy úrrá legyenek rajta. Mindenki, aki mást beszél, felforgató, viszálykeltő. Értelemmel, emberi érzékkel bíró lények között nincs helye.”

Már nem is suttogták, hangosan, nyíltan szóltak róla. Százával, ezrével cipelik el az elégedetlenkedőket ki, messze a Városból. Egy sorban kell élniük, gürcölniük a rabszolgákkal, közönséges bűnösökkel.

Valahányszor a part felé indult, elképesztő gyengeség, tétovaság lett úrrá rajta. Eszmélete jól ismerte a helyes irányt, ám húsa megtagadta az engedelmességet. Nem bírta

eltolni magától a ligetet, az aranyszínű bort, a fesztelen, kora esti találkozásokat, melyekben ezerféle, néven sem nevezhető ígéret rejlett.

A talapzat egyre sűrűbben moccant. Törődtek is vele, nem is. Odafönt nem beszélnek igazat, ez nyilvánvaló. Amit hirdetnek, annak jószerével még az ellenkezője sem áll meg. Ennek ellenére egy sem csomagolt, egy sem igyekezett menekíteni magát s háza népét.

Valahol, távol a Várostól – úgy hírlett – elszabadultak az indulatok. Az aljanép megelégette a reá szabott korlátokat, és kitört. A nyomor, a megaláztatás, a tökéletes reménytelenség arra készítette őket, hogy immár a pusztta túlélés se jelentsem számukra semmit. Hordákban, falkákban nyomultak az ember által művelt területek felé. Amit felfalni, magukra aggatni nem bírtak, azt összetörték, bemocskították.

A falak védelmében élők meg mintha versenyre kívánnának kelni velük, eszelős dühvel láttak hozzá saját kezük munkájának szétrontásához. Önnön házat, virágos kertjét tette romhalmazzá, félőrült, kába gyönyörrel. Lángoltak a templomok, a ligetek. S a mértékre, a formára oly kényes nép mint falka, mint csorda csörtetett fel-alá a sugárutakon, sétányokon. Gyilkolt és okádott.

El, másik vidékre! Bele lehet pusztulni, úgy fog fájni, de ide soha többé! Álmában se! Másik helyre, ahol kevés a szó. Köznapi, majdhogynem földhözragadt az észjárás. Ahol hajnalban kél a nap, este nyugszik, s e kettő közt egyéb gondja sincs az emberfiának, csak életben maradni. Ahol van még mit alapítani. Még nem tudni, kibírható-e az élet *csak úgy, magában*. Lakomák nélkül. Távoli földrészek vad, bódító fűszerei nélkül. Csak egy lépés kellene. Csak egy lépés a víz, a látóhatár felé.

Mint amikor villám vág be az ember közelébe. De ez nem odafentről hangzott. A földről, a földből, annak legmélyéből. Az egész Városban hallani lehetett. Mint mikor a Mindenség reped ketté. Keskeny, alig hüvelyknyi rés futott végig a sugárutakon, tereken. Sem kövezet, sem vízfelület nem állhatta útját. Egyik parttól a másikig. A por, a homok el nem tömíti, szélesedése, mélyülése meg nem áll. Efelől egynek sem volt kétsége.

Már nem magyarázkodtak a tanítók, a jósok. Ahogyan mások, ők is belevetették magukat a tombolásba. Erőszakban, bujaságban – mondhatni – élen jártak. Akár ha létezett volna egy belső, titkos tanítás, miszerint úgyis mindegy. Egy napon vége szakad az egésznek. Addig miért ne kóstolhatna bele a halandó az összes evilági örömbé? Folyamatosan rázkódott a föld.

Ezalatt a Város felé tartottak a zendülők, néhol el is érték azt. Döbbenve tapasztalták, hogy sehol senki nem őriz semmit. Úgyszólván akadálytalanul hatolhatnak be. Nincsenek fegyveresek a falakon, akiket ádáz tusa után lemészárolhatnának. A villák, kéj-lakok feldúlva, kifosztva mind egy szálíg. Amire készültek, valakik már jóval előttük elkövették. Se fosztogatni, sem meggyalázni nincs mit, nincs kit. Övék is a Város, meg senkié.

Egy földhalomról, kisebbfajta dombról szemlélte a pusztítást-pusztulást. Milyen szánandók, ahogyan kábán és dühödten száguldanak bele a megsemmisülésbe! Úgy lehet, nem is a maguk akaratát követik. Démonok, alvilági hatalmak rángatják őket ide-oda. Vén és kietlen a Város. Talán emberemlékezet óta ilyen, csak eleddig hihetetlen ravaszsággal kendőzte a valót. Fakók és lepusztultak a ligetek, a fürdők, a színházak. Ideje vitortlát bontani.

Nem felrobbant, egyik pillanatról a másikra süllyedt a mélybe. A népek fel sem fogták jószerével, mi történik velük. Az előkelők, beavatottak még szónokoltak nekihevéltén, hogy napok, hetek kérdése csak, és továtűnnek a bajok. Eszüket vesztve tivornyáztak és üzekedtek az aranyifjak. A fékevesztett tömegek immár a Város szívébe értek. Elkeseredetten szemlélték, hogy nem maradt mit rabolni, összetörni. A ligetben csiviteltek a madarak, zümmögtek a bogárkák.

Aztán hirtelen átcsapott fejük felett a végtelen Semmi.

A parányi lélekvesztő éppencsak elkerülte, hogy beszippantsa az örvény. Nem ért a hajózáshoz, ekkor vált számára nyilvánvalóvá. Hogy él még, kizárólag a halhatatlanok kegyelmének vagy hanyagságának köszönhető. Mint káprázat, úgy tűnt el egy szemvillanás alatt a Város. Még látta, ahogyan alámerülnek a legmagasabb tornyok.

Egészen megadóan viselte, hogy megköttözzék, vonszolják. Mint aki készült rá. Akár a fiatal, hibátlan tulkot.

Körben a falusiak sem túl izgatottak, sem lehangoltak. Ami bekövetkezik, szükség-szerű. Kisebbség rossz, hogy elhárítsák a jóval fenyegetőbb veszedelmet. A csapszékben, a kútnál, a mezőn, legeltetés közben ezerszer kitárgyalták már.

„Feláldozunk.” Az előljáró nagyon igyekezett hűvösnek, elfogulatlanak mutatkozni. „Lehet, hogy magad sem tudsz róla, de útjában vagy az égieknek. Szó sincs róla, hogy haragudnánk rá, csak nem szeretnénk mind egy szálíg elveszni. Ha idevaló volnál, nyilván megnehezítené a döntést, de nem másítaná meg. Nem akarjuk, hogy minket is elnyeljen a tenger.”

Órákig, talán egy fél napig is csiszolhatta, köszörülgette a pap a bronzkést. Ő maga sem emlékezett jószerével, vették-e valaha embernek a vérét, hogy megengeszteljék a háborgó isteneket. Egy ízben saját ujját is elmetszette. Nem bírt dűlőre jutni, előjel-nek tekintse-e, vagy sem.

Egészeben véve azért mindenki szomorúnak tűnt. Valahogy úgy, mint mikor egy ritkán látott, kedves vendégtől kell búcsút venni. A helybeliek, az előljáró, talán még maga a szertartásvezető sem látszott teljesen gondtalannak.

„Alig érzel valamit. Úgy végzem majd, hogy ne okozzak neked felesleges szenvedést. A bikát általában letaglózunk. Kakasnak, kecskének vágjuk át a torkát. Tudod, én nem bízom annyira a fejszében. Megesett már, hogy nem sújtottam tökéletes pontossággal. Vergődött csak a szerencsétlen barom. A kés. Hidd el, az a biztos. És így, utólag: nekem sincs rád panaszom. Sejttem, ki vagy, és miért vagy itt. De látod, nekem nemcsak a halhatatlanokat kell képviselnem az itteniek előtt, hanem fordítva is.”

Az oltár, ahol áldozatokat szoktak bemutatni időnként, nem esett messze a falutól. Tisztás egy nagy, viszonylag simára koptatott kővel. Lassan léptek. Valahogyan egyikük sem akart nagyon megérkezni. Az olaj, amit magával cipelt a pap, nem egy máglya, egész erdő felgyújtásához is elég lett volna.

Össze-összesúgtak az asszonyok. Néhány hete még nehezen megfeyjthető pillantásokat küldözgettek felé. Most mindegyik tudni, hallani vélt róla dolgokat, melyekből ki tudja, mennyi a való, mennyi a hozzáköltés.

Az oltárkőre azért csak úgy kellett lenyomni erőszakkal. Biztos, ami biztos, kipeckelték a száját is. Egészen jól viselkedett odáig, de az utolsó percekben, pillanatokban mindenki képes valami váratlanra. Arra azért ügyeltek, hogy kár ne essék benne, hiszen

bibátlannak kell lennie. A pap emelte már a kést. Tanakodott maga is: ne a szívét döfje-e át. Hiszen mégiscsak ember...

„Azonnal engedjétek el! Semmiről sem tehet.”

A lányt, bizony, nem ártott volna szemmel tartani. Ebben a korban még képesek mindenféle örültségre.

„Én romboltam szét a hajóját. Tudta magáról: bélyeget visel. Szerencsétlen az a föld, melyre a lábát teszi. Nem kívántam mást: maradjon, amíg lehet. Egy napot, egy órát még!”

Hosszú percekig remegett a levegőben az áldozati tőr. A sutyorgás is félbeszakadt hirtelen.

„Jaj neked, te lány, ha mégis tudod, mit cselekszel. Mit használ az nekünk, ha terád is ugyanúgy lesújt a Szigonyos haragja?”

Mint aki tud valamit, de jobban szeretné, ha mégsem tudná, úgy csóválta a fejét az előljáró. A vasmarkok szorítása jelentősen bizonytalanodott. Az asszonyoknak váratlanul egészen másféle történetek jutottak eszükbe.

„Ti vaksik, tompa eszűek! Vegyétek észre: másféle égbolt alatt nevelkedett. Hogyan is ítélnétek őt a magatok szabályai szerint? Meglehet, haragszik rá egy istenség, de ha idáig jutott, bizonyonnyal pártját fogja egy másik. Ó, balga, közönyös égiek! Miért adatok szívet a halandónak, ha magatok híjával vagytok?”

„Bolond vagy, leányom.” A pap keze még mindig a levegőben. „Elveszítéd emezt, másikat, harmadikat kapsz a helyébe. Nem sok esztendő, és meglátod: nem is az a legnagyobb gond, hogy imádottad korhely, csapodár. Hanem hogy magadban is hasztalan keresed a hajdani szenvedélyt. Megfakulsz, elnehezedsz.”

„Lehet, hogy igazat beszélsz. Akkor rám sújts le először. Nem kell a túlélés ilyen áron. Egy vagy két áldozat. Nem mindegy?”

És ott állt már a kőoltáron a férfi és a pap között.

„Hagyd!” Nem lehetett félreérteni az előljáró kézmozdulatát. „Hát tényleg azt képzelik magukról, hogy egyedül övék az emlékezés? A görcs essen az égiekbe! A Csiga-szakállúba legelőször! Süssék meg a halhatatlanságukat, ha csak ennyi öröm benne!”

És leszállt az alkony. Tücskök zajongtak, mindenféle kora nyári szellők próbáltak utat találni a bozótban.

„Nem telepszem rád. Ha indulni kívánsz, saját két kezemmel készítelek fel az útra. Nem sírok búcsúzáskor, és le sem járok nap mint nap a kikötőbe, hogy meglessem, fel-tűnik-e valamiféle vitorla. Reménykedem csak, hogy a zord és vaksi istenek engem büntetnek egyedül, s bántatlanul hagyják a falu népét. Ne neheztelj a hajóért! Veled együtt építem, ha úgy óhajtod.”

HORVÁTH (EÖ) TAMÁS (1959) Szentgotthárdon született. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen szerzett diplomát. Budapesten a Szinyei Merse Pál Gimnáziumban ének-zenét tanít. Két kötete van: *Vizek fészke* (novellák, 2001); *Abol a part szakad* (regény, 2010).